

SZERKESZTŐK-OLVASÓK

GAAL GYÖRGY tanár (Kolozsvár). — Februárban jelent meg a kolozsvári 11-es számú magyar tannyelvű liceum diáklapja, a *Hajnal* első száma. Nem céloom a közel négy száz esztendő tanintézet új kiadványát ismertetni, ez a feladat másokra vár. A szerkesztés folyamán azonban szükségesnek mutatkozott felmérni és számba venni az iskola diákjainak korábbi önképzőkori és lapkiadói tevékenységét, a kialakult hagyományokat. Ezek nem egy vonatkozása irodalomtörténeti jelentőségű. — A kollégiumi diákok már az 1840-es évektől a „hajnal” jegyében próbálgatták tollukat. 1845 körül a kolozsvári Királyi Lyceum román anyanyelvű hallgatói önképzőkört szerveztek, s ennek kézírásos hetilapjaként jelent meg az *Aurora sau zorile pentru minte și inimă*. Szerkesztője Alexandru Papiu-Ilarian, jelentősebb munkatársai Avram Iancu, Aron Pumnul és Ion Rațiu voltak. A kör még az 1870-es években is működött. A magyar anyanyelvű diákok kezdeti lapalapítási kísérleteit elgáncsolta az iskola belső vasfegyelme. 1846-ban végre sikerült egy csaknem négy száz lapos, Erdélyről szóló verseket és elbeszéléseket tartalmazó antológiát megjelentetni *Bércvirág a kolozsvári Kir. Lyceum ifjaitól* címmel. Az önképzés ügye az 1848-as forradalmat követő önkényuralom idején különös fontosságot kapott, 1852-ben Horváth Pius, a főgimnázium neves irodalomtanára diákkönyvtárat alapított, a magyar nyelvet háttérbe szorító tanterv ellensúlyozása céljából. 1857-ben a VII. és VIII. osztályos tanulók indítottak kézírásos hetilapot *Korány* címmel, s a tanároknak is küldtek tiszteletpéldányokat. A tanári kar néhány szám után betiltotta a lapot. Az első hivatalosan is támogatott kezdeményezés az 1862—63-as tanévben történt: a diákok Palczer Károly tanár vezetésével Önképző Társulatot hoztak létre, a következő tanév elején pedig Ribíánszky Adolf igazgató-tanár, maga is költő, karolta fel az önképzőkört, amely hatvannégy éven át, 1927-ig szép eredménnyel működött. A kör történetének első szakasza 1863-tól 1901-ig terjed; ekkor évente több mint huszonöt köri gyűlést tartanak élénk vitákkal, s kézírásos hetilapjuk, a *Hajnal* hetente jelenik meg. 1901-ben a kört Pázmány Péterről nevezik el, a lapot beszűnítetik, egyre több ünnepélyt tartanak, a felső osztályosok számára kötelezővé teszik a gyűlések látogatását, ami menthetetlenül a vitaszellem és az önképzés elsekélyesedéséhez vezet. Az első világháború után, mikor a kört felosztatják, már alig volt jelentősége a diákok életében. — A kör történetének legérdekesebb dokumentuma kétségtelenül a *Hajnal* című „szépirodalmi lap”, melynek évfolyamonként bekötött köteteit részben az iskola, részben az Akadémiai Könyvtár kolozsvári fiókjának történeti levéltára őrzi. Egy felelős szerkesztő és két társszerkesztő bírálta el a beküldött anyagot, a kör aljegyzője pedig díj ellenében másolta a számokat. Számos, később közismertté vált író és tudós kezdte tanulni itt a tollforgatást, a vitatkozás művészetét. A második évfolyamban Moldován Gergelynek, a későbbi folklórgyűjtőnek, a román nyelv egyetemi tanárának megjelent egyik verse olyan vitát váltott ki, hogy a szerkesztőknek le kellett mondaniuk. A negyedik évfolyam legszorgalmasabb költője és novellistája Erődi Harrach Béla, aki neves utazó, filológus és műfordító lesz; rövidesen a kör legtehetségesebb tagjaként tűnik fel Petelei István, aki még csak hatodik osztályos. 1868—69-ben Petelei már szerkesztő, az új kör elnök pedig Harrach József, a *Pesti Napló* jövődó zenekritikusa. A lap munkatársa ekkoriban Szentkirályi Ákos, az 1907-ben megnyitott kolozsvári Mezőgazdasági Akadémia neves professzora és Herman Antal, a későbbi etnográfus egyetemi tanár. 1872-ben a kör nagyobb összeggel belép a Kisfaludy Társaság alapítói közé. Ekkoriban éli virágkorát a *Hajnal*. A kör legmunkásabb tagja három éven át Palmer Kálmán, a századvég ismert költője és műfordítója. 1888-ban a Főgimnázium Értesítőjének mellékletként kis kiadványt jelentetnek meg az önképzőkör első huszonöt évéről. Az 1890-es évek elején Sigmond Elek, a későbbi nemzetközi hírvé geológus és Bocskor Mihály, a későbbi jogtörténész professor a *Hajnal* legtehetségesebb munkatársa (Sigmond vígjátékot is közöl a lapban). Az utolsó két évfolyamban Kuncz Ödön, aki utóbb ismert jogász lett, kritikákkal, sőt természettudományi értekezésekkel is jelentkezik. — 1901 márciusában a közel negyven éves kör szabályokat átdolgozzák: a Pázmány önképzőkör ezentúl szakosztályokban működik, a fel-

olvasott dolgozatokat 1915-ig szakok szerinti csoportosításban évente beköltetik. Híres köri tagok ezután is szép számmal akadnak; elég, ha itt csak Lackó Géza költő és kritikus, Kuncz Aladár író és szerkesztő, György Lajos irodalomtörténész, Zolnai Béla nyelvész, Rajka László filológus vagy Passuth László regényíró nevét említtjük példaképpen. — Íme, a hagyományok, melyeket a *Hajnal* új folyamának folytatnia illik, s talán nem túlzott remény, hogy ezt igyekezete szerint méltóképpen fogja megtenni.

KISGYÖRGY ZOLTÁN geológus (Barót). — Érdeklődéssel olvastuk a *Korunk* ez évi márciusi számában Herédi Gusztáv színes keresztemetszetét Barót város és környéke ipar meghatározta kulturális arculatáról. Valóban évszázados álma vált valóra Barótnak, amikor várossá nyilvánították, hisz erre irányuló törekvései régiek. Városi, ipari kultúránkra jellemző, hogy Baróton szakmai továbbképző tanfolyamok működnek, és bányászaink, bányalakatosaink, villanyszerelőink, szénpreparátoraink otthonaiban megtaláljuk a szakmai útmutatókat, kézikönyveket, amelyek segítségével tisztáznak egyes, a mindennapi munka folyamán felmerülő kérdéseket. Hagyományai vannak a munkásszínjátszásnak, a lakosság szívesen végignézi, sőt igényli az irodalmi esteket, az író—olvasó találkozókat, valamint a tartalmasabb drámákat is — míg régebben kimondottan a népszínmű volt az, amit „sikerral lehetett itt játszani“. A postahivatal kimutatása alapján alig van ma Baróton olyan ház, amelynek a kapuján ne dobnának be mindennap egy-két újságot. Sokan olvassák az *Előret* és két megyei napilapunkat, a *Megyei Tükört* és a *Cuvintul Nout*. Az *Igaz Szó* mintegy 45 előfizetője liceumi tanuló. Megnőtt a *Korunk* előfizetőinek a száma. De eljut ide a magyar nyelvű *Földtani Közlöny*, a *Bányászati Lapok* és az *Ipargazdaság* is. Ipar és kultúra dolgában bizonyító erejű, hogy a kisipari termelőszövetkezet izléses és korszerű bútorkat tervez, gyárt és szállít külföldi megrendelésre is. Újra felvirágozott a felsőrákosi szövőipar, a szedetttesek színes világa azoknak az asszonyoknak a keze nyomán, akik tudatosan felismerték ennek fontosságát. Ugyancsak a műveltségéből fakadó felismerés és az új funkciót kapott szükséglet támasztotta ismét életre a vargyasi bútorfestést és fafaragást. A városka régi kórházát új épülettel bővítették ki (a munkálatokba sajnós, hiba csúszott), sokat gazdagodott a felszerelés, jó munkát végez többek között a szakmai betegségek kezelésében. Megemlítendő még, hogy a városkában népes képzőművészcsoporthoz él. Közös tárlatokat is rendeznek. Bodosi Dániel neve például vidékszerre ismert. A képzőművészeti alkotások, főleg a fametszetek, örömdetesen tért hódítanak a bányászok lakásaiban, egyre jobban kiszorítva a giccset. Mind több az izléses lakásbelső az egyszerű emberek otthonában. Itt a helyi népi és az általános modern összhangja alakul ki. Elmondhatjuk, hogy megváltozott az erdővidéki ember egész gondolkodásmódja: érdeklődik az újdonság, de a vidék múltja iránt is. A miklósvári évszázados jobbágy-faluközösség itt munkás-bányászgondolkodású néprétéggé alakult. Kulturáltabb kereskedelmet igényelne azonban Barót: jobb ellátást, újságosbódét, folyóirat-elárúsítót, fényképészeti szaküzletet.

Középiszkoláink felső tagozatainak osztályaiban és főiskoláink egyes karain hagyományossá vált a *Korunk* csoportos előfizetése. A kolozsvári 3. sz. Líceum most végző XII.B. osztályának viszont valamennyi tanulója megrendelte folyóiratunkat. Örömdünk példamutató igényességüknek, s bízunk abban, hogy a sikeres érettségi után továbbra is mindegyikük figyelemmel fogja kísérni a *Korunkot*.

Újabb házi kiállításra került sor szerkesztőségünkben: április közepétől fiatal munkatársunk, Finta Edit 10 olajfestménye és 19 grafikája tekinthető meg a *Korunk* helyiségeiben.

